

традиції в православній моделі “руського народу” першої половини XVII ст. мала ідеологічну функцію мобілізувати суспільство навколо козаків для відстоювання самодостатності Гетьманщини [3, с. 54].

Важливим елементом концептуалізації стало пояснення співвідношення етнічного та політичного у свідомості старшини. Підходи К. Лоссон тут досить розбігаються з поглядами, представленими в сучасній українській історіографії та в модернізаційній хвилі російської (передовсім праці Т. Таїровою–Яковлевої) подеколи виглядають суперечливо. Дослідниця виступає проти вкладання в голови старшини мислення етнічними категоріями при окресленні ідеальної території Гетьманщини, що є нині консенсусом для українських істориків. Крім того, всупереч відомим джерелам заперечується теза про усвідомлення елітою Гетьманщини зв'язку цієї держави з державністю княжих часів. Дослідниця обмежує територіальні претензії старшини початку XVIII ст., які відбилися в працях С. Величка та автора “літопису Грабянки” виключно Лівобережною та Правобережною Гетьманщиною на тій підставі, що автори не згадують про вимоги гетьманів другої половини XVII ст. [3, с. 57–58]. Конструюючи територію “козацько–руського народу”, козаки нібито не мислили категоріями підвести під булаву всі терени, які були заселені українцями. З Волинно, Поділлям, Галичиною козаків поєднувала лише “руська православна традиція... Культурні зв'язки не були для козаків вартістю настільки цінною, щоб прагнути до поєднання доль у спільному державному організмі” [3, с. 58]. Водночас відмовляючи еліті Гетьманщини в мисленнях етнічними категоріями щодо українського світу, дослідниця при цьому наділяє її такою властивістю щодо московитів та поляків: “Канцеляристи не заперечують своєї етнічної єдності з Москвою, але на перший план висувують єдність сарматських етнічних коренів поляків і козаків” [3, с. 59]. Очевидної напруги між цими двома своїми узагальненнями авторка не бачить.

Насамкінець ще одним кроком в представленні уявленню еліти Гетьманщини про свою державу стало акцентування уваги на тому, що гетьман П. Орлик підводив під легітимацію теоретичні розробки західноєвропейських юристів: природне право народів [3, с. 71–72]. Наголошення на цьому факторі – чи не вперше так виразно в історіографії – дозволило підсилити образ вписаності Гетьманщини та козацької старшини в європейський контекст.

Загалом з появою монографії К. Лоссон історіографічні уявлення про світоглядні імперативи козацької старшини початку XVIII ст. суттєво збагатилися. Образ Гетьманщини в польській історіографії був позбавлений важливої прогалини, яка не дозволяла адекватно оцінити інтелектуальні зусилля старшини. Формуються передумови для перегляду надмірно спрямованої концепції, яка педалювала на втраті Гетьманщиною самодостатності під московським уніфікаційним тиском.

Список використаних джерел

1. Бовгиря А. Козацьке історіописання в рукописній традиції XVIII ст. Списки та редакції творів. – Київ, 2010.
2. Плохій С.М. Галяцьк 1658: творення міту // Галяцька унія 1658 року / ред. В.Брехуненко, П.Сохань та ін. – Київ, 2008. – С. 276–312.

3. Losson K. Komu miia wolnońc Ojczyzny. Їwiadomońż i aspiracje polityczne kancelistyw kozackich (1670–1720). – Warszawa, 2013.

4. Serczyk W.A. Historia Ukrainy. – Wrociaw, 2001.

References

1. Bovhyria A. Kozats'ke istoriopysannia v rukopysnii tradyicii 18 stolittia. Spysky ta redaktsii tvoriv. – Kyiv, 2010.
2. Plokhyy S. Hadiach 1658: tvorennia mitu // Hadiats'ka uniiia 1658 roku / red. V.Brehunenko, G.Sohan' ta in. – Kyiv, 2008. – S. 276–312.
3. Losson K. Komu miia wolnońc Ojczyzny. Їwiadomońż i aspiracje polityczne kancelistyw kozackich (1670–1720). – Warszawa, 2013.
4. Serczyk W.A. Historia Ukrainy. – Wrociaw, 2001.

Maslak V. I., doctor (candidate of sciences), docent, head of the department of Ukrainian studies, V. Ostrohrsdskyi Kremenchuk national university (Ukraine, Kremenchuk), v.i.maslak.63@yandex.ua

The Hetmanate elite's world outlook at the beginning of the 18th century under the perspective of the contemporary Polish historians

The article investigates the interpretation by contemporary Polish historians the world outlook of the Cossack leadership and his historical notions. The image of the elite of Hetmanate in the Polish historiography is examined. As it was studied out under the comparison between the approaches of the contemporary scholars and the historiographical tradition this image was changed in the view of the emergence of the high-quality work prepared by Katarzyna Losson. Her book researches the Cossack chronicles of the beginning of the 18th century (Samovydets' chronicle, "Hrabianka chronicle"), Pylyp Orlyk's Constitution, Manifest and "Origins of Ukrainian rights". The attention focuses on the following issues: the genesis of the Hetmanate, the origin of the "Cossack nation", the Cossack leadership notions about Ukrainian history, territory of the Hetmanate, and the power system, the historical Ukrainian myth of the Cossack upper stratum. The concept of the Polish historians is considered through the prism of the contemporary historical context.

Keywords: Polish historiography, Cossack leadership, notions, chronicles, Hetmanate, world outlook.

Маслак В. І., кандидат історических наук, доцент, заведуючий кафедрою українознавства, Кременчуцький національний університет ім. В. Остроградського (Україна, Кременчук), v.i.maslak.63@yandex.ua

Мировоззрение элиты Гетманщины начала XVIII века с перспективой современных польских исследователей

Исследуются особенности интерпретации современными польскими исследователями мировоззренческих императивов и исторических представлений казацкой старшины Гетманщины. Проанализирован образ элиты Гетманщины в польской историографии. Путем сопоставления подходов современных исследователей с предыдущей польской историографической традицией установлено, что этот образ существенно эволюционировал под влиянием качественной монографии К.Лоссон, посвященной анализу казацких летописей начала XVIII века (Самийла Величка и "Летописи Григория Грабянки"), Конституции Филипа Орлика, его манифеста и "Вывода прав Украины". Показано, что исследовательский интерес концентрировался вокруг таких проблем, как: представление казацкой старшины о происхождении и исторических корнях Гетманщины, происхождении "казацкого народа", территория Гетманщины, организация общества и власти, украинский исторический миф. Концептуальные построения польской исследовательницы вписаны в современный историографический контекст.

Ключевые слова: польская историография, Гетманщина, казацкая старшина, представления, мировоззрение.

* * *

УДК 94(477)“1941/1945”

Мельничук Н. В.

аспірантка кафедри історії та культури України,
ДВНЗ “Переяслав–Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди”
(Україна, Переяслав–Хмельницький),
linochka.n@mail.ru

“ЄВРЕЙСЬКЕ ПИТАННЯ” В НІМЕЦЬКІЙ ОКУПАЦІЙНІЙ ПРОПАГАНДІ НА ТЕРЕНАХ РАЙХСКОМІСАРІАТУ “УКРАЇНА”: СУЧАСНА ВІТЧИЗНЯНА ІСТОРІОГРАФІЯ

Аналізується сучасна вітчизняна література з проблем висвітлення гітлерівської окупаційної пропаганди в “єврейському питанні” на теренах Райхскомісаріату “Україна”.

Ключові слова: окупаційний режим, Райхскомісаріат “Україна”, репресії, євреї, Голокост, пропаганди, місцева преса.

Антиєврейська складова у формі антисемітизму расистського зразка займала досить велике, якщо не сказати, системоутворююче місце в структурі нацистської пропаганди як у самому Третньому Райху, так і на окупованих Німеччиною територіях. Але якщо зарубіжні дослідники розпочали вивчати цю проблему практично в перших повоєнних дослідженнях, то радянські вчені не мали доступу навіть до оригінальних джерел, у першу чергу до окупаційної легальної україномовної преси, через яку в найбільшому розмірі й проходила антиєврейська пропаганда. Причини цього криються не лише в небажанні радянського керівництва вивчати як історію гітлерівської окупаційної доби, так події Голокосту, а й у тому, що на шпальтах окупаційної періодики містилися матеріали, які викривали не лише сталінський режим у реальних злочинах, вчинених проти українського та інших народів України протягом 20–30-х рр. ХХ ст., а й зачіпали ідеологію та практику не лише російського більшовизму, а й європейського марксизму.

Потрібно визнати, що достатньо велика кількість матеріалу, розміщеного на шпальтах окупаційної періодики, була дійсно правдивою. Це й колективізація сільського господарства з таким її атрибутом, як розкуркулення українського селянства, страхітливий голодомор 1932–1933 рр., який вістряв своїм спрямовуванням на селянство, масові розстріли бранців та жертв політичних репресій. І, власне, як не парадоксально це звучить, але саме в період гітлерівської окупації українське суспільство через легальну періодику було офіційно ознайомлене зі злочинами комуністичної влади. Щоправда, відповідальність за дії радянського режиму в інтерпретації гітлерівських пропагандистів перекладалася на євреїв як його опору соціально-політичну. А якщо згадати, що немало радянських функціонерів, представників репресивно-каральних органів та безпосередніх виконавців акцій геноциду українців були євреями за національною приналежністю, то цілком очевидно, про вплив німецької окупаційної пропаганди говорити зайве. Мабуть, саме тому антиєврейський та антибільшовицький виклик, здійснений німецькими пропагандистами так і не був “почутий” радянськими істориками й ідеологічними працівниками ще в період Другої світової війни й не застосовувався в контрпропаганді, а самі матеріали були переведені на секретний режим зберігання й доступу до них дослідники не мали до самого краху комуністичної системи.

Вивчення цих аспектів окупаційної дійсності розпочалося наприкінці 80-х – на початку 90-х рр. ХХ ст. Відбувався цей процес одночасно з переосмисленням подій Другої світової війни та гітлерівської окупації України та процесом горбачовської “перебудови”. Чи не одними з перших до цього процесу долучилися журналісти, а сам жанр набув характеру публіцистики. Але, завдячуючи цьому, суспільство та громадськість ознайомилися з шокуючими фактами, а сама кількість суворо “татуйованих” тем поступово зменшувалась.

Одним із перших проблему нацистської пропаганди підняв В.Коваль. Учений називає гітлерівську пропаганду машиною духовного насильства та терору, котра працювала через пресу, радіо, кіно, театр, літературу та всі види образотворчого мистецтва. В.Коваль доводив, що цілеспрямовано проціджена інформація поєднана з прямою дезінформацією створювали в масовій свідомості бажані нацизму стереотипи, які закривали собою реальну дійсність. Основними тезами, які застосовувалися в нацистській пропаганді, стали: переважання німців над іншими народами, євреї – головний ворог німців, ненависть до ворогів, всесвітня таємна єврейська змова проти Німеччини. Усі ці ідеї об’єднувалися пропагандою антисемітизму [1, с. 519–520].

Інший провідний учений України – М.Коваль – також на початку 90-х рр. ХХ ст. досить коротко зупинився на особливостях застосування гітлерівської пропаганди в окупованій Україні. Із цього приводу він писав, що на населення окупованої України працювало 190 газет загальним тиражем 1 млн. примірників, 16 радіостанцій, кіномережа, різного роду виставки, спеціальний пропагандистський батальйон, через які й здійснювалася пропаганда “юдо-більшовизму” [2, с. 165].

Серед сучасної палітри досліджень особливостей агітаційно-пропагандистської діяльності окупаційної адміністрації РКУ слід назвати праці, автори яких визначають інший, більш широкий предмет дослідження, а тому торкаються “єврейської проблеми” дотично й контекстуально, і тих дослідників, які вивчають різні аспекти заходів, що поклалися в основу політики Голокосту, і детальніше зупиняються на антиєврейській гітлерівській пропаганді, виділяючи її складові концепти та конкретне змістове наповнення.

Окремі елементи гітлерівської пропаганди в Україні конкретизовані в монографії Валерія Шайкана “Ідеологічна боротьба в Україні періоду Другої світової війни 1939–1945 рр.”. Автор праці визначає складові цього процесу: дискредитація радянської влади, викриття її злочинного й антиукраїнського характеру, нібито загрозливе для світової цивілізації засилля в ній євреїв, меншовартість українства, зверхність арійської раси й “визвольний” характер війни з боку Третього Райху. Учений доводить, що провідною проблематикою окупаційної періодики, притаманною всім регіонам, які увійшли до РКУ, стала тема боротьби з “жидо-більшовизмом”. В.Шайкан встановлює, що метою цих публікацій було збурення українства проти євреїв, розпалювання національної ворожнечі і створення сприятливого підґрунтя для проведення політики геноциду єврейського населення України [3, с. 170, 171].

Ставлення населення окупованих областей Південної України до антисемітської пропаганди нацистів розглядається в монографії М.Шитюк та Н.Сугацької. Автори праці, розглядаючи діяльність редакційних колективів окупаційної періодики, фактично ставлять знак рівності між їх роботою й участю в здійсненні актів знищення чи переслідування євреїв. Основною метою антисемітських матеріалів автори праці вважають прагнення окупантів через негативну оцінку євреїв підтримувати юдофобські

настрої серед українського населення й тим самим виправдати антисемітську політику [4, с. 117, 118].

Розглянувши зміст окремих регіональних видань, зокрема газету “Вінницькі вісті”, яка виходила в окупованому місті, О. Салата зауважує, що преса насамперед виконувала стратегічне завдання нацистської ідеології сприяти тому, щоб населення окупованих територій перейнялося антисемітськими та антибільшовицькими поглядами. Тому значне місце в періодичній пресі відводилося саме єврейському питанню, а єврейство ототожнювалося з більшовизмом і радянською владою [5, с. 23–34].

О. Салата, провівши аналіз радянської та сучасної вітчизняної історіографії з проблеми інформаційного протистояння між СРСР та Німеччиною, доводить, що складна політична, воєнна, соціальна, психологічна ситуація, яка виникла ще напередодні, а потім і в роки Другої світової війни, сприяла формуванню німецького інформаційного простору та швидкому поширенню нацистської пропаганди серед населення окупованих областей України. Із початком німецької окупації та під впливом масованої інформаційної атаки на свідомість населення України місцеві жителі проявляли різне ставлення до окупаційної адміністрації: Одна, незначна частина населення йшла на співпрацю з гітлерівцями з ідейних причин та вірою в зміни на краще, інша – зайняла очікувану позицію, третя частина, розуміючи справжні плани нацистів, намагалася чинити опір, підтримуючи партизанів і радянських підпільників, і певна частина населення ставала учасниками різних напрямків українського самостійницького руху. Такі категорії населення сформувалися під впливом німецької інформаційної політики, пропагандистської діяльності, яка чинила морально–психологічний тиск на цивільне населення, вселяла почуття зневіри, розгубленості, приреченості та жаху [6, с. 66, 67].

Форми, методи та засоби агітаційно–пропагандистського впливу на українське суспільство, які проводилися німецькою окупаційною владою РКУ, розглядає в кандидатській дисертації та публікаціях М. Михайлюк [7].

Ф. Левітас розглядає антисемітську складову в пропаганді гітлерівських окупантів. Проаналізувавши, як називає дослідник, “колаборантські видання”, відомий дослідник історії Голокосту визначає типові прозаїчні матеріали, які друкувалися в тогочасній пресі, та репрезентує їх зміст. Дослідник підрахував, що в 700 номерах “Нового українського слова” (м. Київ) було опубліковано 576 публікацій [8, с. 22, 23].

Для В. Орлянського використання гітлерівськими окупантами антиєврейської пропаганди підпорядковувалося принципу антагоністичного національного протиставлення. Даючи відповідь на запитання – чому окупанти наважилися на його використання, дослідник зазначає, що вона лежить у схожості природи обох режимів – сталінського й гітлерівського [9, с. 64].

Антирадянські та антиєврейські аспекти німецької пропаганди на Полтавщині розглядає Т. Лимар. Дослідниця вважає, що окупаційна преса виконувала стратегічне завдання нацистської ідеології: домогтися, щоб якомога більше населення окупованих територій пройнялося антисемітськими та антирадянськими

поглядами, причому головним технологічним прийомом для досягнення цієї мети було ототожнення єврейства з марксизмом, більшовизмом, радянським ладом та її репресивною системою [10, с. 83].

Певні напрацювання у висвітленні особливостей німецької пропагандистської системи, яка функціонувала на теренах окупованої України, належать О. Гончаренку. Дослідник доводить, що в основі змісту німецької пропаганди знаходились ідеї антисемітизму. Саме на його основі здійснювалося формування колаборації місцевого населення, його нейтралізації та утримання від участі в русі опору [11, с. 63].

О. Тяглий, аналізуючи особливості нацистської пропаганди на окупованій території України, виділяє п’ять основних блоків, у межах яких проводилася антисемітська обробка місцевого населення. Претензії, які висувалися євреям, на думку М. Тяглою, можна звести до таких параметрів, як: політичні, расові, релігійні, культурні та соціально–економічні. Відповідно до цього євреї панували в політичному житті СРСР, займали партійні та державні посади, а тому політичний режим в СРСР є “жидо–більшовицьким” [12, с. 6, 7].

Загалом на сьогодні проблемами антисемітської пропаганди, котра проводилася на шпальтах окупаційної періодики, займається досить широке коло дослідників: Г. Абакунова, М. Гон, М. Михайлюк, В. Писцьо, Р. Радчик, К. Курилишин, Р. Михальчук, Ф. Рябчикова, Д. Титаренко, І. Щупак. Ці автори, аналізуючи окупаційну пресу, виділяють різні варіанти реалізації антисемітської пропаганди, визначають найбільш типові публікації в місцевій пресі.

Необґрунтовані висновки щодо конкретного впливу й результатів нацистської антисемітської пропаганди на місцеве населення Миколаївщини містяться в публікації А. Погорелова. Із його слів, головний напрямок антисемітської пропаганди полягав у поширенні через засоби масової інформації тези про “жидо–комунізм”. Без сумніву, це так. А от твердження А. Погорелова про те, що така пропаганда впливала на частину мешканців Миколаївщини, та ще й те, що антиєврейські настрої серед населення окупаційна влада провокувала досить легко, на наш погляд, не обґрунтовуються жодними фактами, а зв’язок між пропагандою й реальними діями суб’єктів, на які вона спрямовувалася, ще потрібно доводити [13, с. 154].

Помітною подією, яка підвела певні підсумки напрацювань вітчизняних дослідників у проблемі гітлерівської окупаційної пропаганди в контексті Голокосту, стала конференція “Пропаганда та “єврейське питання” в ЗМІ на окупованій нацистами території України, 1941–1944”, яку провів Український Центр вивчення історії Голокосту 21–22 лютого 2006 р. А. Подольський, який був одним з організаторів конференції, зазначає, що найголовніші питання, які поставили перед собою дослідники, – це, безумовно, питання глибоко концептуальні: наскільки антисемітська пропаганда зі сторінок преси впливала на ставлення до євреїв, політики нацистського геноциду щодо них, чи великою була довіра з боку місцевого неєврейського населення до цих видань, а також чи була ця антиєврейська пропаганда в ЗМІ окупаційного

періоду метою або інструментом Голокосту на теренах України [14, с. 8, 10].

Регіональні аспекти німецької пропаганди засобами місцевої періодики Вінниччини розглядає Ф. Винокурова. Дослідниця, проаналізувавши зміст 803 примірників періодичних видань, які виходили на території Вінниччини або надсилалися сюди з нацистських пропагандистських центрів, зазначає, що політика всіх редакційних колективів була схожа між собою – вона відображала ідеологію антикомунізму, нацизму, українського націоналізму та антисемітизму. Головним технологічним прийомом для того, щоб місцеве населення перейняло антисемітські та антикомуністичні погляди, було ототожнення єврейства з марксизмом, більшовизмом, радянською владою та її репресивною системою [15, с. 105].

Образ євреїв на шпальтах газети “Волинь” – одного з непересічних і провідних тогочасних видань – розглядає М. Гон. Дослідник зазначає, що образ євреїв, продукованих на шпальтах “Волині”, мав деперсоніфікований характер, що стало результатом цілеспрямованої інформаційної політики, тенденційного підбору матеріалів та їх інтерпретації. Вороже ставлення редакційного колективу “Волині” до євреїв було наслідком українсько-єврейських протиріч попередніх десятиріч – такий висновок робить дослідник [16, с. 114, 119].

Отже, аналіз публікацій сучасних дослідників із проблем нацистської окупаційної пропаганди, яка проводилася на теренах підконтрольних цивільній адміністрації РКУ, засвідчує той факт, що ця тематика стала досить популярною в історіографії. Водночас більшість дослідників акцентують свою увагу на таких нацистських концептах, як ототожнення євреїв із більшовизмом, радянською політичною системою, їх загрозу самому існуванню світової цивілізації тощо. Але поза полем зору вчених усе ще продовжує перебувати така проблема, як вплив нацистської антисемітської пропаганди на свідомість місцевого населення та їх реальну участь у реалізації нацистської політики Голокосту.

Список використаних джерел

1. Коваль В.С. “Барбаросса”: истоки и история величайшего преступления империализма / АН УССР. Ин-т истории. – Киев: Наук. Думка, 1989. – 624 с.
2. Коваль М.В. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945) / М.В.Коваль. – К.: Вид. дім “Альтернативи”, 1999. – 336 с.
3. Шайкан В. Ідеологічна боротьба в Україні періоду Другої світової війни 1939–1945 рр. / В.Шайкан. – Кривий Ріг: КП “Криворізька друкарня”, 2010. – 436 с.
4. Шитюк М.М., Сугацька Н.В. Геноцид проти євреїв Південної України в роки німецько-румунської окупації (1941–1944 рр.) / М.М. Шитюк, Н.В.Сугацька. – М., 2008. – 154 с.
5. Салата О. Періодичний друк Вінниччини в умовах німецько-фашистської окупації (на прикладі газети “Вінницькі вісті”) / О.Салата // Історія (збірка наукових праць): Збірник праць. – Київ, 2009. – С. 123–132.
6. Салата О. Проблема інформаційного протистояння СРСР та Німеччини в радянській історіографії / О.Салата // Історіографічні дослідження в Україні. Збірник наукових праць. – К.: Інститут історії НАН України. – 2014. – Вип.24. – С. 51–72.
7. Михайлюк Марина Володимирівна. Агітаційно-пропагандистська діяльність органів німецької окупаційної влади серед населення України (1941–1944 рр.): дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2006. – 287 арк. – Бібліогр.: арк. 197–223.
8. Левітас Ф. Нацистська пропаганда в роки Другої світової

війни / Ф.Левітас // Друга світова війна і доля народів України: Тези доповідей 3-ї Всеукраїнської наукової конференції. – К.: “Зовнішторгвидав України”, 2008. – С. 22–24.

9. Орлянський В. Єврейська тематика в соціальній політиці німецької окупаційної адміністрації / В.Орлянський // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Євреї в Україні: історія і сучасність”: Збірник наукових праць. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2009. – С. 62–65.

10. Лимар Т. Антирадянська та антиєврейська пропаганда в окупаційній пресі на Полтавщині в 1941 році / Т.Лимар // 1941–й рік на Полтавщині: людський вимір трагедії та героїзму: Збірник статей за матеріалами міжнародної наукової конференції (28 вересня 2011 року). – Полтава: ПОУППО, 2011. – С. 80–88.

11. Гончаренко О. Голокост на території Київщини: до питання про антисемітську основу ідеологічної обробки населення // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – Переяслав-Хмельницький, 2004. – Вип.15. – С. 173–178.

12. Тягль М.И. К вопросу о нацистской антисемитской пропаганде на оккупированных территориях СССР: новые источники // Голокост і сучасність. – 2002. – № 4. – С. 6–14.

13. Погорелов А. Деякі заходи окупаційної влади з виявлення єврейського населення Миколаївщини та антисемітської пропаганди в 1941–1942 рр. / А.Погорелов // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Історична пам’ять про війну та Голокост”. – Дніпропетровськ: Центр “Гкума”, 2013. – С. 147–154.

14. Подольський А. Дослідження проблем антисемітської пропаганди в пресі часів нацистської окупації в сучасній українській історіографії / Подольський А. // Наукові записки / Збірник. – К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2006. – 160 с. / Серія “Політологія і етнологія”. – Вип.31. – С. 7–14.

15. Винокурова Ф. “Єврейське питання” в окупаційних періодичних виданнях на території Вінницької області / Ф.Винокурова // Наукові записки: Збірник. – К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2006. – Вип.31. – С. 102–112.

16. Гон М. Деперсоніфікація жертв: образ євреїв на шпальтах газети “Волинь” (1941–1943) / М.Гон // Наукові записки: Збірник. – К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2006. – Вип.31. – С. 113–121.

References

1. Koval V.S. “Barbarossa”: ystoky u ystoriya velychaisheho prestupleniya ymperyalyzma / AN USSR. Yn-t ystoriyu. – Kyev: Nauk. Dumka, 1989. – 624 s.
2. Koval M.V. Ukraina v Druhii svitovii i Velykii Vitchyznianiі viinakh (1939–1945) / M.V.Koval. – K.: Vyd. dim “Alternatyvy”, 1999. – 336 s.
3. Shaikan V. Ideolohichna borotba v Ukraini periodu Druhoi svitovoi viiny 1939–1945 rr. / V.Shaikan. – Kryvyi Rih: “Kryvorizka drukarnia”, 2010. – 436 s.
4. Shytiuk M.M., Suhatska N.V. Henotsyd proty yevreiv Pivdennoi Ukrainy v roky nimetsko-rumunskoi okupatsii (1941–1944 rr.) / M.M. Shytiuk, N.V.Suhatska. – M., 2008. – 154 s.
5. Salata O. Periodychnyi druk Vinnychchyny v umovakh nimetsko-fashystskoi okupatsii (na prykladi hazety “Vinnytski visti”) / O.Salata // Istoriia (zbirka naukovykh prats): Zbirnyk prats. – Kyiv, 2009. – S. 123–132.
6. Salata O. Problema informatsiinoho protystoiannia SRSR ta Nimechchyny v radianskii istoriohrafii / O.Salata // Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini. Zbirnyk naukovykh prats. – K.: Instytut istorii NAN Ukrainy. – 2014. – Vyp.24. – S. 51–72.
7. Mykhailiuk Maryna Volodymyrivna. Ahitatsiino-propahandystska diialnist orhaniv nimetskoї okupatsiinoi vlady sered naselennia Ukrainy (1941–1944 rr.): dys... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Natsionalnyi pedahohichniy un-t im. M.P.Drahomanova. – K., 2006. – 287 ark. – Bibliohr.: ark. 197–223.
8. Levitas F. Natsystska propahanda v roky Druhoi svitovoi viiny / F.Levitas // Druha svitova viina i dolia narodiv Ukrainy: Tezy dopovidei 3-i Vseukrainskoi naukovoї konferentsii. – K.: “Zovnishtorhvydav Ukrainy”, 2008. – S. 22–24.
9. Orlianskyi V. Yevreiska tematyka v sotsialnii politytsi nimetskoї okupatsiinoi administratsii / V.Orlianskyi // Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii “Ievrei v Ukraini: istoria i suchasnist”: Zbirnyk naukovykh prats. – Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I.Franka, 2009. – S. 62–65.
10. Lymar T. Antyradianska ta antyevreiska propahanda v

okupatsiinii presi na Poltavshchyni v 1941 rotsi / T.Lymar // 1941–i rik na Poltavshchyni: liudskiy vymir trahedii ta heroizmu: Zbirnyk statei za materialamy mizhnarodnoi naukovoi konferentsii (28 veresnia 2011 roku). – Poltava: POUPPO, 2011. – S. 80–88.

11. Honcharenko O. Holokost na terytorii Kyivshchyny: do pytannia pro antysemitsku osnovu ideolohichnoi obrobky naselennia // Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii: Zbirnyk naukovykh statei. – Pereiaslav–Khmelnitskyi, 2004. – Vyp.15. – S. 173–178.

12. Tjaglyj M.I. K voprosu o nacistsoj antisemitskoj propagande na okkupirovannykh terytorijakh SSSR: novye istochniki // Holokost i suchasnist. – 2002. – № 4. – S. 6–14.

13. Pohorielov A. Deiaki zakhody okupatsiinoi vlady z vyjavlennia yevreiskoho naselennia Mykolaivshchyny ta antysemitskoi propahandy v 1941–1942 rr. / A.Pohorielov // Materialy Mizhnarodnoi naukovo–praktychnoi konferentsii “Istorychna pamiat pro viinu ta Holokost”. – Dnipropetrovsk: Tsentr “Tkuma”, 2013. – S. 147–154.

14. Podolskyi A. Doslidzhennia problem antysemitskoi propahandy v presi chasiv natsystsoj okupatsii v suchasni ukrainskii istoriohrafii / Podolskyi A. // Naukovi zapysky / Zbirnyk. – K.: Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F.Kurasa NAN Ukrainy, 2006. – 160 s. / Seriiia “Politolohiia i etnolohiia”. – Vyp.31. – S. 7–14.

15. Vynokurova F. “Ievreiske pytannia” v okupatsiinykh periodychnykh vydanniakh na terytorii Vinnytskoi oblasti / F.Vynokurova // Naukovi zapysky: Zbirnyk. – K.: Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy, 2006. – Vyp.31. – S. 102–112.

16. Hon M. Depersonifikatsiia zhertv: obraz yevreiv na shpaltakh hazety “Volyn” (1941–1943) / M.Hon // Naukovi zapysky: Zbirnyk. – K.: Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy, 2006. – Vyp.31. – S. 113–121.

Melnizuk N. V., applicants of the department of History and Culture of Ukraine State University “Pereiaslav–Khmelnitsky State Pedagogical University named Hryhorii Skovoroda” (Ukraine, Pereiaslav–Khmelnitskii), linochka.n@mail.ru

“Jewish question” in the German of occupation’s propaganda in the territory Reichskommissariat “Ukraine”: modern national historiography

The authors analyze the current domestic literature the problems of illumination Nazi occupation propaganda in the “Jewish question” in the territory Reichskommissariat “Ukraine”.

Keywords: occupational regime, Reichskommissariat “Ukraine”, repression, Jews, Holocaust, propaganda, localpress.

Мельничук Н. В., аспірантка кафедри історії та культури України, ГВУЗ “Переяслав–Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди” (Україна, Переяслав–Хмельницький), linochka.n@mail.ru

“Еврейский вопрос” в немецкой оккупационной пропаганде на территории Рейхскомиссарията “Украина”: современная отечественная историография

Анализируется отечественная историческая литература по проблемам освещения титлеровской оккупационной пропагандой в “еврейском вопросе” на территории Рейхскомиссарията “Украина”.

Ключевые слова: оккупационный режим, Рейхскомиссарият “Украина”, репрессии, евреи, Холокост, пропаганда, местная пресса.

* * *

УДК 9.94

Павловський Є. А.
аспірант, Національний педагогічний
університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), pavlovski.evgen@gmail.com

ГОЛОДОМОР 1932–1933 РР. В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ЗАРУБІЖНІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ

Проаналізовано наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників які присвячені історіографії голодомору 1932–1933 рр. та виявлення теоретико–методологічних підходів до вивчення проблеми голодомору. Також в статті прослідковано поступовий етап розвитку та становлення української історіографії голодомору в пострадянській Україні, а також розвиток зарубіжної історіографії цієї наукової проблеми. Вивчалися етапи поступового розвитку як української, так і зарубіжної історіографії голодомору. Стаття

присвячена видатним представникам української та зарубіжної історіографії, що займалися науковою проблематикою голодомору в Україні.

Ключові слова: історіографія, голодомор, геноцид, український народ.

Тематика даної статті має на сьогоднішній день досить актуальне значення. Адже практично до проголошення незалежності України в 1991 році в офіційній радянській історіографії голодомор 1932–1933 рр. замовчувався та не визнавався. Лише з початком будівництва молоді незалежної Української держави вітчизняні дослідники отримали можливість вивчати наукову проблему цієї страшної трагедії нашого народу через раніше засекречені архіви партійних та державних радянських органів влади. Саме тому розкриття правди про страшні події майже 80 річної давнини в історії нашого народу є актуальними у наш час. Історіографія вивчення наукової проблеми голодомору в нашій державі була започаткована із розпадом Радянського Союзу, оскільки як вже зазначалося вище в роки радянської влади висвітлювати правду про голодомор 1932–1933 рр. було неможливо через всім відомі причини. Найвідомішими українським історіографами даної наукової проблеми були такі відомі українські науковці як С. Кульчицький, В. Марочко, Ю. Шаповал тощо. Серед зарубіжних дослідників голодомору в Україні найвідомішими були Роберт Конквест та Джеймс Мейс які у своїх працях об’єктивно висвітлювали страшні події голодомору та намагалися донести до світової громадськості правдиву інформацію про цю страшну трагедію геноциду українського народу. Проблемою голодомору займалися також українські діаспорні науковці, серед яких слід відмітити В. Гришка.

Метою цієї статті є висвітлення дослідження наукової проблематики голодомору як в українській, так і в зарубіжній історіографії. З розпадом СРСР українські науковці отримали чудову можливість розпочати дослідження проблеми голодомору в Україні не стикаючись з перешкодами з боку радянської влади. Проголошення незалежності України, зміна політичної системи, проведення політичного курсу спрямованого на розгортання процесів демократизації українського суспільства, вплинули на всі сфери суспільного життя в країні не оминувши й науку. Виникла необхідність зміни радянської схеми історії України та утвердження її національної концепції. Однією з центральних проблем нової концепції став голодомор 1932–1933 рр. та його відповідна політико–правова оцінка, що й досі викликає гострі дискусії в історичній науці та суспільстві. Українським історикам стали доступні праці їхніх колег з діаспори, що значно розширило дослідницькі можливості вітчизняної науки. Джерельна база дослідження голодомору представлена працями відомих дослідників з української діаспори, російських та українських істориків, американських вчених. Зарубіжна історіографія історії голодомору 1932–1933 рр. в Україні представлена в основному працями українських діаспорних дослідників та американських дослідників [1, с. 10]. Головну увагу слід звернути на діяльність таких відомих американських дослідників як Р. Конквест та його книгу присвячену голодомору “Жнива скорботи” та Д. Мейса, що очолював спеціальну Комісію Конгресу США з розслідування та дослідження причин голодомору в Україні. Його